

ЗМІСТ ТА РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ ТІЛЕСНОСТІ У ЛІНГВО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ПАРАДИГМІ

Стриж Л. В.

(Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка)

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Багацька О. В.

Перебуваючи у полі зору різних наукових, суспільних і культурних дискурсів, тіло привертає до себе увагу як багатофункціональний і складний феномен. Вважають, що це – ефект гетерогенних тенденцій останніх десятиріч: переорієнтування культурології та гуманітарних наук, розвитку медичних технологій і генних досліджень, захоплення фітнесом та культурою тіла.

На зламі XX-XXI ст. вчені констатують суттєву зміну ставлення до тіла. Воно все більше підлягає читанню, розумінню, інтерпретації, генетичному розшифруванню – і все менше таким "давнім" способам його сприйняття, як осягнення і чуттєва насолода. За таких умов ситуацію захоплення тілом дослідники провокативно пояснюють як наслідок прощання з ним та відповідальністю за збереження пам'яті про нього. Йдеться, власне, про те, що тіло переважно, якщо не повністю, є мовною конструкцією [1]. Хоча дослідники фізичних і гуманітарних наук так чи інакше визнавали важливість матеріальності, проте вони разом створили постмодерністичну ідеологію, згідно з якою матеріальність тіла вторинна стосовно тих логічних і семіотичних структур, які у ній заковані. Описана ситуація суттєво впливає на сучасне лінгвістичне тлумачення тіла. Розмову про цей, здавалося б, цілісний предмет регулюють концепти тілесності, які структурують і конфігурують знання про тіло.

Участь лінгвістів у дебатах навколо понять тіла та тілесності доволі значна, що засвідчує велика кількість критичних розробок, які представляють концепти тілесності у лінгвістиці. Показовим для цих концептів у цілому є їхній міждисциплінарний характер, традиційна для гендерних студій динамізація полеміки щодо тіла й статі, філософське тлумачення розуму, пам'яті й досвіду тіла, посилений інтерес до перформативного тіла. Принципово важливою й концептуальною при цьому є рецепція вченими праці американської дослідниці Дж. Батлер "Тіла, що значать: дискурсивні межі "статі" ("Bodies That Matter. On the Discursive Limits of Sex"), яка суттєво інтенсифікувала дискусію з приводу відношення матеріальності тіла та мови. Концепти тілесності оперують низкою понять, покликаних поглибити знання про тіло: образ тіла, розум тіла, пам'ять тіла, мова тіла, перформативне тіло, хромотопічність та топологічність тіла та ін., розуміння яких є принциповим у загальному контексті проблематизування тіла.

Зв'язок тіла і культури особливо очевидний у переломні часи, коли сумнівними стають старі цінності. За таких умов Ф. Ніцше звертає увагу на те, що необхідно робити тіло вихідним пунктом і вчитися у нього. Філософ узагалі вважає, що в західній культурі тілесні функції є важливішими, ніж функції свідомості. Тіло визнає найважливішим виміром людяності й розглядає як основний предмет гуманітарного знання, ґрунтованого на досвіді. Тіло - не лише суттєвий вимір людської природи, але й основний інструмент усіляких людських звершень, засіб засобів, необхідний для сприйняття, дії й навіть мислення [1].

З антропологічної перспективи суттєвим є розрізнення поміж "володінням тілом" і "буттям ним". Вирішальною при цьому є модальність зустрічі із самим собою, яку письменники часто описують у своїх творах як важливий момент самоідентифікації людини: перше тіло бачать, друге пізнають. Тілесні повідомлення у вигляді інтенсивних моментів щастя, а ще частіше травм та болю передають особистісну, культурну чи соціально-історичну інформацію. Так, тілесна рана — це здебільшого виражена у символічній формі наочна маніфестація сили життя, спрямованого до обличчя смерті, з метою подолати жах її присутності. Рана, нанесена під час ритуалу або і здобута у двобої з природою, стає не лише випробуванням на витривалість, а й підставою нового пізнання. Тіла здатні у такий спосіб ще й зберігати інформацію зокрема завдяки можливості спонтанно відтворювати завчені рухи та дії. Недарма виявлені пізніше у культурі тілесні покарання несуть пам'ять про стародавні суспільства, де процес ініціації та інші операції над тілом здійснювали заради здобуття певного досвіду.

Отже, зважаючи на те, що поняття тілесності є важливим у лінгво-культурологічній парадигмі, воно почало широко використовуватися письменниками.

1. Борисюк З. Символіка людського тіла [Текст]: монографія / З. Борисюк. – Київ: Знання-Прес, 2003. – 345с.